

Мукачівський державний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології

Дипломна робота

ОС «БАКАЛАВР»

на тему:

СПРЯМОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ПІДЛІТКА

Виконав: студент 5 курсу,
групи ПП-51 ЗФН, напряму підготовки
6.030103 «Практична психологія»

Пожар М.І.

Керівник: Корольчук М.С

Рецензент: Балецька Л.М.

м. Мукачево – 2020 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ СПРЯМОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ	
1.1 Спрямованість в психологічній структурі особистості	6
1.2 Психологічна характеристика підліткового віку.....	25
1.3 Вікові особливості підлітків в контексті спрямованості їх особистості.....	29
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СПРЯМОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА	
2.1 Опис методик	36
2.2 Аналіз та інтерпретація результатів дослідження	40
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ	57

ВСТУП

Актуальність теми. Спрямованість особистості сучасними вченими розуміється як мотиваційна зумовленість дій і вчинків людини конкретними життєвими цілями, джерелами яких є як її базові потреби, так і вимоги суспільства до її особистості. Відзначимо, що існують різні визначення поняття «спрямованість». Так, С. Рубінштейн визначав спрямованість особистості як її «динамічну тенденцію»[32]. Учений вважав, що в діяльності проявляється характер людини, що одержує вираження в спрямованості його дій і вчинків, його темперамент і здібності, які, в свою чергу, обумовлюють досконалість виконання.

Спрямованість людини по-різному співвідноситься з різними зовнішніми явищами, умовами, обставинами життя та діяльності людини. Вона є інтегральною психологічною характеристикою системи суб'єктивних цінностей, емоційно забарвлених відносин до навколишнього світу, себе, інших людей. Вона конкретизується через сферу ціннісно-сміслових відносин і визначає вибір мотивів, прийомів і способів спілкування з іншими людьми. Спрямованість особистості в спілкуванні, функціонуючи як єдине ціле, визначає загальну орієнтацію особистості на рівноправне, домінуюче, ігноруюче, що підкоряється, або нерівноправне спілкування, з тенденцією одержання вигоди за рахунок партнера.

Спрямованість визначає життєву позицію людини, складає найважливішу сторону особистості, визначає її соціальну і моральну цінність. Вона є стрижневою психологічною особливістю, оскільки структурує всі інші властивості і прояви, детермінує їх зміст, систему відносин людини зі світом. Спрямованість характеризує не діяльність, не одиничні акти поведінки, а суб'єкта з боку його різноманітних прагнень.

У вивченні спрямованості особистості у вітчизняній психології склалися різні наукові школи і напрямки: теорія настановлення (установки) Д. М.

Узнадзе, відносин особистості (В. М. М'ясищев, Б. Ф. Ломов), теорія значущості (М. Ф. Добринін), потреб і мотивів (С. Л. Рубінштейн, О. М. Леонтьєв, Л. І. Божович)[6;7;21;22;32]. Всі зазначені теорії в тій чи іншій мірі пов'язані між собою.

Актуальність проблеми смислу життя людини не вимагає доказів. Історія розвитку духовної культури людства пронизана пошуком сенсу життя. Ця проблема вічна, тому що вона повторюється на кожному витку історії, у свідомості кожної людини. Своєрідність проблеми смислу життя виявляється в тому, що, будучи однією з ранніх філософсько-етичних проблем, вона зберігає постійну значущість, змінюючи своє змістовне й емоційне забарвлення залежно від специфіки конкретного історичного фону й психологічних особливостей індивіда, який намагається її вирішити.

Людина завжди переймається питаннями пошуку сенсу свого буття, смислу свого життя, свого призначення. Без такого пошуку неможливий розвиток особистості, її професійне та особистісне зростання.

Леонтьєв О.М. зазначав, що «проблема смислу – це останнє аналітичне поняття, яке увінчує загальне вчення про психіку, так само як поняття особистості увінчує всю систему психології» [22]. Саме тому проблема смислу життя в психології так чи інакше досліджувалась та розглядалась практично всіма науковими школами як у зарубіжній (А. Адлер, В. Франкл, Дж. Ройс, Р. Мей, С. Мадді, Дж. Б'юдженталь та ін.), так і у вітчизняній (О.Г. Асмолов, Б.С. Братусь, Ф.Є. Василюк, В.Е. Чудновський, О.О. Бодальов, Г.О. Вайзер, Д.О. Леонтьєв та ін.) психології. Смисл життя людини ґрунтується на її відчутті свого місця у суспільстві, на її інтересах, цінностях і цілях, на її уявленнях про можливість їх реалізації [7;23;32].

Тому метою нашого дослідження є: виявлення психологічних особливостей спрямованості особистості підлітка, а також факторів, що її визначають.

Об'єкт дослідження – особистість підлітка, що навчається в загальноосвітній школі.

Предмет дослідження – спрямованість особистості підлітка.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми спрямованості особистості в зарубіжній та вітчизняній психології
2. Виявити особливості структури й формування спрямованості особистості підлітка, його життєві орієнтації та мотиви.
3. Провести емпіричне дослідження даної проблеми, проаналізувати та інтерпретувати отримані емпіричні дані.

Дослідження проводилось на базі Мукачівської загальноосвітньої школи I – III ступенів № 20 імені О.Духновича. В дослідженні приймало участь 64 особи, учні 8-х та 9-х- класів.

Теоретичне значення вивчення проблеми спрямованості особистості полягає в тому, що спрямованість визначає життєву позицію людини, складає найважливішу сторону особистості, визначає її соціальну і моральну цінність. Спрямованість характеризує не тільки діяльність, не одиничні акти поведінки, а суб'єкта з боку його різноманітних прагнень.

Практичне значення вивчення даної проблеми полягає в тому, що дані, отримані в дослідженні можуть використовувати шкільні психологи, самі учні, а також батьки і вчителі, які бажають допомогти підліткам у виборі їх життєвого шляху та самовизначенні.

ВИСНОВКИ

Проведений нами аналіз психологічної літератури та емпіричне дослідження із зазначеної теми показав, що у підлітковому віці ціннісно – потребова сфера відіграє значну роль у якісних трансформаціях самосвідомості особистості в процесі особистісного самовизначення та пошуку сенсу життя. Характерною рисою підлітків є формування життєвих цілей та планів. Цей вік є сенситивним для становлення ціннісних орієнтацій як стійкого елемента життєвої перспективи. Упродовж підліткового віку ціннісно – смислова сфера розвивається більш інтенсивно та набуває зрілості вже в юнацькому віці.

У вивченні спрямованості особистості у вітчизняній психології склалися різні наукові школи і напрямки: теорія настановлення (установки) Д. М. Узнадзе, відносин особистості (В. М. М'ясищев, Б. Ф. Ломов), теорія значущості (М. Ф. Добринін), потреб і мотивів (С. Л. Рубінштейн, О. М. Леонтьєв, Л. І. Божович)[6; 7; 32]. Всі зазначені теорії в тій чи іншій мірі пов'язані між собою. Людина завжди переймається питаннями пошуку сенсу свого буття, смислу свого життя, свого призначення. Без такого пошуку неможливий розвиток особистості, її професійне та особистісне зростання. Саме тому проблема смислу життя в психології так чи інакше досліджувалась та розглядалась практично всіма науковими школами як у зарубіжній (А. Адлер, В. Франкл, Дж. Ройс, Р. Мей, С. Мадді, Дж. Б'юдженталь та ін.), так і у вітчизняній (О.Г. Асмолов, Б.С. Братусь, Ф.Є. Василюк, В.Е. Чудновський, О.О. Бодальов, Г.О. Вайзер, Д.О. Леонтьєв та ін.) психології. Смысл життя людини ґрунтується на її відчутті свого місця у суспільстві, на її інтересах, цінностях і цілях, на її уявленнях про можливості їх реалізації. Своєрідність проблеми смислу життя виявляється в тому, що, будучи однією з ранніх філософсько-етичних проблем, вона зберігає постійну значущість, змінюючи своє змістовне й емоційне забарвлення залежно від специфіки конкретного

історичного фону й психологічних особливостей індивіда, який намагається її вирішити.

Актуальність нашої роботи підкреслюється необхідністю дослідження змін спрямованості особистості в умовах корінних соціальних змін. Це дозволяє виявити основні канали, за якими відбувається трансляція норм, цінностей, уявлень про себе в реальному контексті, краще зрозуміти закономірності деяких властивостей особистості, зокрема спрямованості особистості в підлітковому віці.

З точки зору розвитку, цей віковий підхід характеризується як надзвичайно важливий у становленні особистості. Відомо, що особистість, що розвивається, відчуває великі перевантаження в будь-якому суспільстві і в будь-які часи. Однак особливо гостро стала проблема вивчення динаміки розвитку її психічних структур в останні роки. По ряду причин, в тому числі і з-за неврівноваженості суспільства і інтенсивних соціальних зрушень, посилилися негативні тенденції, що пред'являють підвищені вимоги до самовизначення, стабільності особистості, а також провокують її деликвентне поведінку. Найбільш інтенсивно і різноманітне це проявляється у підлітків.

Дослідження процесу формування спрямованості особистості важких підлітків дозволяє висвітлити нові грані процесу самопізнання, самовизначення особистості підлітка, шляхи реалізації її внутрішніх потенціалів, адекватніше показати зростання суспільної цінності особистості.

У цілому за останні десятиліття в ціннісній свідомості відбулися серйозні зміни: по – перше, відбувся перехід від спрямованості на самореалізацію та самоствердження до спрямованості на ділову й академічну активність, а по – друге, спостерігається зміщення акцентів в ціннісних орієнтаціях: від етичних і альтруїстичних до прагматичних.

Спрямованість людини по – різному співвідноситься з різними зовнішніми явищами, умовами, обставинами життя та діяльності людини. Вона є інтегральною психологічною характеристикою системи суб'єктивних

цінностей, емоційно забарвлених відносин до навколишнього світу, себе, інших людей. Вона конкретизується через сферу ціннісно-сміслових відносин і визначає вибір мотивів, прийомів і способів спілкування з іншими людьми.

Результати проведених нами за трьома методиками дослідження показують, що в підлітковому віці, в якому перебувають досліджувані нами школярі, переважає спрямованість особистості на себе та на взаємодію, і найменше представлена спрямованість на задачу. Серед особистісних смислів переважають сімейні та альтруїстичні смисли насамперед, а наступні за вибором – смисли самореалізації та гедоністичні.

Ми бачимо, що спрямованість визначає життєву позицію людини, складає найважливішу сторону особистості, визначає її соціальну і моральну цінність. Спрямованість характеризує не діяльність, не одиничні акти поведінки, а суб'єкта з боку його різноманітних прагнень.

Аналіз соціально – психологічних настановлень особистості підлітків показав, що в цьому віці переважають орієнтації на навчальний процес, свободу та альтруїзм. Орієнтації на гроші, владу та егоїзм представлені найнижчим рівнем вираженості в даному віці у досліджуваній нами вибірці. Для підлітка спрямованість його особистості визначається життєвим вибором, пов'язаним його віці зі спілкуванням і з орієнтацією на майбутню професію. Якщо підліток вибирає тривале й складне навчання – то для нього характерна спрямованість на задачу. Якщо вибирає сферу діяльності, пов'язану зі спілкуванням, людьми, наприклад соціальну чи педагогічну сферу, то він спрямований на взаємодію, і якщо метою підлітка є самореалізація, то як правило спрямованість його особистості – на себе.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>